

Vergi Hukukunda Değersiz ve Vazgeçilen Alacaklar

Mehmet ERKAN

Hesap Uzmanı

GİRİŞ

Vergi Usul Kanunu işletmelerinin aktifine kayıtlı bulunan mevcutlarının aşınma, yıpranma ve değerden düşmeye maruz kalmaları halinde amortisman ayırmak suretiyle yok edilmesine imkan tanırken, alacaklarda ve sermayede de belirli koşulların mevcut olması halinde amortismanı mümkün kılmıştır.

İşletmelerin vadeli satışlarından kaynaklanan alacaklarının tahsilinde uyuşmazlık ortaya çıkması, işletmelerin V.U.K.'nundaki şartların mevcudiyeti halinde alacaklarını amortismanı tabi tutma imkanı sağlamaktadır.

Uyuşmazlık sonucu tahsili şüpheli hale gelen alacaklara değerleme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılması, tahsil edilemeyen alacakların ise doğrudan kârzarar hesaplarına intikal ettirilmesi, V.U.K.'nun alacaklarda amortisman yöntemlerinden bir kaçını ifade etmektedir.

Yazımızda dönem sonu işlemlerinde sık sık karşılaşılan alacakların değersiz hale gelmesi veya vazgeçilen alacakların mevcudiyeti halinde kanunlarımızda yeralan düzenlemeler irdelenecektir.

1- DEĞERSİZ ALACAKLAR

Değersiz alacaklara ilişkin düzenleme Vergi usul Kanunu'nun 322. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre değersiz alacaklar; kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline imkan kalmayan alacaklar olarak tanımlanmaktadır.

Değersiz alacaklar, bu mahiyete girdikleri tarihte tasarruf değerlerini kaybederler ve mukayyet kıymetleriyle zarar olarak kaydedilmek suretiyle yok edilirler.

İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükelleflerin bu madde hükmüne giren alacakları, gider kaydedilmek suretiyle yok edilirler.

Değersiz alacaklara ilişkin uygulama esaslarına aşağıda değinilmektedir.

1.1-Değersiz alacaklar bilanço ve işletme hesabı esasına göre defter tutan ticari ve zirai kazanç sahiplerince gider olarak kaydedilebilir.

İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler, değersiz hale gelen alacaklarını doğrudan gider kaydedebilirler.⁽¹⁾

Daha önce, şüpheli hale gelip karşılık ayrılmak suretiyle gider olarak kaydedilen alacaklar, bilahale değersiz alacak haline dönüştürülürse; değersiz hale gelen alacak tutarı, şüpheli alacak haline dönüştürülürse; değersiz hale gelen alacak tutarının, şüpheli alacak karşılığı hesabına borç, şüpheli alacak hesabına alacak olarak kaydedilmek suretiyle kayıtlardan çıkarılması yeterlidir. Zira söz

konusu alacağın değersiz alacak olarak da gider kaydedilmesi ,aynı tutarda mükerrer gider kaydına neden olacaktır.

1.2- Alacak ticari işle veya işletmeyle ilgili olmalıdır.

Bir alacağın her şeyden önce değersiz alacak olabilmesi için, söz konusu alacak işletmenin normal ve mutad olarak yaptığı faaliyetleri sonucunda doğmalı ve daha açık bir ifade ile işletme karının oluşumuna etkide bulunmuş olmalıdır. Alacağın iş ve işletme ile ilgisinin bulunmaması gerekmektedir. Yani, işletme sahibinin ticari işletmeleri ile ilgisi olmayan şahsi alacağının değersiz hale gelmesi ve işletme sahibinin kendisi için artık tahsil edilemeyecek duruma düşen alacağın doğrudan zarar olarak kaydedilmesi mümkün olmamaktadır.

Danıştayın çeşitli dava dairelerinin ticari işlemle ilgili bulunmayan alacakları için karşılık ayrılamayacağı konusunda verilmiş kararları bulunmaktadır.⁽²⁾

Hatır senedi veya ticari işlem dışı düzenlenen senetlerin ödenmemesinden dolayı alacağın tahsil edilmemesi halinde bu tür alacağın değersiz alacak olarak kabul edilerek sonuç hesaplarına intikal ettirilmesi mümkün değildir.

Yasal düzenleme gereği, tahsil edilemeyen ve tahsil edilmesi olanağının bulunmadığı konusunda yargı kararı veyahut ispatlayıcı belge bulunan alacağın, tahsil olanağının ortadan kalktığı tarihte ilgili sonuç hesabına intikal ettirilmesi gerekmektedir. Çünkü V.U.K.'nın 322.maddesinde ".....değersiz alacaklar bu mahiyette girdikleri tarihte..." zarar kaydedilmek suretiyle yok edileceği belirtilmektedir.

Maddede yer alan "...yok edilirler." ifadesinden anlaşılması gereken bir alacağın değersiz hale gelmesi,bu surette artık o alacağın tahsil imkanının kalmadığı konusunun kesinleşmesidir.

Bu nedenle teminata bağlanan veya gizli teminatı bulunan bir alacağın karşılık konusu yapılması söz konusu olmayacağı gibi, bu alacağın değersiz olarak kabulü de mümkün değildir.

1.3- Alacağın tahsili kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre imkansız hale gelmelidir.

Kazai bir hükümden maksat, alacağın tahsil edilme olanağının tamamen ortadan kalktığını hükme bağlayan bir mahkeme kararının varlığıdır.

Alacağın tahsili için kanuni yollara başvurulup, icra takibi yapılmasına rağmen, bu başvuru ve takipler sonucunda alacağın ödenmeyeceği veya paranın talep edilmesinin olanaksız olduğu bir mahkeme kararı ile tespit edilmişse alacak değersiz hale gelir.

Kanaat verici bir vesikadan ne anlaşılması gerektiği hususunda ise; kanunda yeterli açıklık bulunmamaktadır. Bu durum, değersiz alacak uygulamasının kapsamını genişletmekle beraber, kanaat verici bir vesikadan söz edebilmek için tahsil olanaksızlığını gösteren bir delilin varlığı şarttır. Bir başka ifade ile, alacağın tahsilinin imkansız hale geldiği kesin olmalı ve mükellefler buna bir belge ile kanıtlayabilecek durumda olmalıdır. Ancak bu konuda her belge ve olay ayrı ayrı değerlendirilmeli, ilgili olayın gerçek yönü araştırılması, bunlardan sonra vesikalar kanaat verici bulunursa; alacağın değersiz hale geldiği kabul edilmelidir.

Vergi hukuku uygulaması bakımından kanaat verici vesikalara örnek olarak aşağıdaki belgeler sayılabilir.

- Konkordato anlaşması, konkordato ile alacaklının borçluyu ibraz ettiği miktar değersiz alacak sayılır.

- Alacaktan vazgeçildiğini gösteren mahkeme tutanakları,

- Borçlunun varlık bırakmadan öldüğünü ve mirasçılarının mirası reddettiğini gösteren belgeler,

- Borçlunun kesin olarak yurt dışına çıktığını ve haczi kabil malı olmadığını gösteren belgeler,

- Sulh anlaşması ile alacaktan vazgeçildiğini gösteren belgeler,

- Borçlunun gaipliğine ilişkin mahkeme kararı ve buna bağlı olarak herhangi bir mal varlığının bulunmadığına dair resmi makam belgesi,

- Borçlunun herhangi bir mal varlığı bırakmadan ölümü ve mirasçılarının da mirası reddettiklerine dair resmi belgeler,

- Borçlunun, alacaklı tarafından açılan davayı kazandığına dair, mahkeme kararı,

- Mahkeme huzurunda alacaktan vazgeçildiğine ilişkin olarak düzenlenmiş belgeler,

- Borçlunun dolandırıcılıktan mahkum olması ve herhangi bir mal varlığı bulunmadığını belgeleyen resmi evrak ve diğerleri,

- Borçlunun adresinin saptanmaması nedeniyle icra takibat dosyasının kaldırıldığını gösteren icra memurluğu yazısı,

1.4- İflas halinde şüpheli alacak mı, yoksa değersiz alacak mı ayrılmalıdır?

Bir gerçek veya tüzel kişinin iflasına karar verilmesi ile beraber, bu şahıstan alacaklı durumunda olan kişilerin bütün alacakları değersiz hale gelmez. Zira iflas açılır, alacaklılar iflas masasına başvurur, varsa müflisin mevcutları paraya çevrilip alacaklılara dağıtılır. Başka bir ifadeyle iflasın sonunda alacaklılar alacaklarının bir kısmını tahsil etme imkânına sahiptirler. Bu nedenle iflas kararı sadece alacağın şüpheli hale geldiğini gösterir ve sahibine VUK'nun 323.maddesine göre karşılık ayırma imkanı verir. Ancak mahkeme iflas eden borçlunun herhangi bir ödeme yapamayacak durumda olduğunu hükme bağlarsa, bu taktirde alacak değersiz hale gelmiş demektir.

Eğer bir alacağın, azda olsa, kısmen veya tamamen tahsil edilme olasılığı varsa o alacak şüpheli alacaktır. Bu durumda değersiz alacaktan söz etmek mümkün değildir. İflas halinde bir alacağın tahsil edilip edilmeyeceği veya ne kadarının tahsil edileceği belli değildir. Bu nedenle alacak iflas masasına yazdırıldığı anda sadece şüpheli alacak olarak dikkate alınmalıdır.

Çünkü iflas sonuçlandığı zaman, alacaklı alacağının belli bir bölümünü tahsil edebilir. Bu durumda alacağın tahsil edilen kısmı şüpheli alacaktan çıkarılır. Eğer alacağın tahsil edilmeyen bakiye kısmının, artık tahsil kabiliyetinin olmadığı mahkeme kararıyla belirlenirse, bu kısım artık değersiz alacaktır. Bu durumda yalnızca daha önce karşılık ayrılmak suretiyle şüpheli alacaklar hesabında izlenen alacaklar, değersiz alacak niteliğine sahip olacak, bilançoda izlenen bu alacak, bilanço kalemleri arasından çıkarılacaktır.

Zaten V.U.K.'nın değersiz alacakları düzenleyen 322.maddesinde kastedilen "kazai bir hükmün" arkasında yatan mantık da budur. Alacağın tahsil edilme imkanının olmadığı kazai bir

hükümle belirlenmektedir. Ancak iflasın açılmasıyla birlikte, iflas masasına yazdırılan alacakların tahsil edilmesinin mümkün olmadığını söylemek yanlış olur. Bu aşamada alacak sadece şüphelidir.

Yargı organlarınca da bu görüş kabul edilmiş ve Danıştay 4.Dairesi, 28.9.1956 tarihli bir kararında; “.... iflas halinde de masanın tasfiyesi neticesinde borcun tediyesine imkan bulunmadığı tebeyyün etmeden alacağın tahsil kabiliyetini kaybettiğine dair karar verilmesi kanuna aykırı düşeceğinden”... demek suretiyle, iflas halinde tasfiye sonuçlanmadan alacağın tahsil kabiliyetini kaybettiğine hükmedilmeyeceğini karar bağlamıştır.

2- VAZGEÇİLEN ALACAKLAR

Vazgeçilen alacaklara ilişkin düzenlemeler V.U.K.’nın 324.maddesinde yer verilmiştir. Vazgeçilen alacaklar, konkordato veya sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen alacakları içermektedir.

Vazgeçilen alacaklar da aslında bir nev’i değersiz alacaklardır. V.U.K.’nda bu tür alacakların ayrı bir madde ile ayrıca düzenlenmiş olmasının temel nedeni, kanımızca, bu tür alacaklarda borçlu yönünden uygulanması istenen işlemin belirlenmesi amacıdır. Çünkü, VUK’nun 325’nci maddesinde “konkordato veya sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen alacaklar” olarak tanımlanan alacakların esasen, konkordato ve sulh anlaşmasının dayandığı belgelerin “kanaat verici vesika” olmaları nedeniyle 322’nci maddeye göre değersiz alacaklar olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Ancak, yukarıda da değinildiği gibi, kanun koyucu bu iki tür (konkordato ve sulh yolu ile vazgeçilen) alacakların borçlusu yönünden özel bir düzenleme yapmak gereğini duymuş ve ayrı bir madde vazetmiştir.⁽³⁾

Bu maddenin alacaklı işletme (alacakların değerlendirilmesi) yönünden ifade ettiği anlam; bir alacağın vazgeçilen alacak olarak değerlendirilip zarar kaydedilebilmesi için bir alacaktan sadece konkordato veya sulh yoluyla (alacaklı ve borçlunun serbest irade beyanlarına uygun bir anlaşmaya varmalarıyla) vazgeçilmesi gerektiğidir. Bu nedenle, örneğin tek taraflı beyanla alacaktan vazgeçildiğini bildiren belgeye dayanılarak, bu alacağın vazgeçilen alacak (değersiz alacak) olarak değerlendirilmesi, diğer bir deyimle zarar kaydı olanaksızdır.

Vazgeçilen alacaklarda da değersiz alacaklara ilişkin esaslar geçerlidir. Örneğin; vazgeçilen alacağın zarar kaydedileceği dönem; alacaktan vazgeçildiği, diğer bir deyimle, alacağın değersiz hale geldiği konkordato ve sulh anlaşmasına varıldığı dönemdir. Bu dönemde zarar kaydedilmeyen vazgeçilen alacak daha sonraki yıllarda matrahtan indirilemez.

Madde metninde yeralan, sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen alacak kavramı uygulamada tereddütlere neden olmaktadır. Bu konuya ilişkin olarak alınan, Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu’ nun 169 yayın sıra nolu kararında; “sulh yoluyla alınmasından vazgeçilen bir alacağın değersiz alacak olarak zarar yazılabilmesi için diğer bütün vesikalarda olduğu gibi, olayın incelenmesi yapılmalı ve inceleme elemanı söz konusu vesikaya kanaat verdiği takdirde kabul edilmelidir. Yani, bir olayı tevsik eden her belge gibi alacaktan vazgeçildiğini gösteren bunu ispatlama maksadıyla ibraz olunan belgeler de soyut olarak yeterli bulunamazlar. Belgeler ilişkin bulundukları olaylarla birlikte ve olayın mahiyet ve özünü incelenerek değerlendirilir. Bu itibarla alacaktan vazgeçmeyi peşin ve şekli bir belgeye bağlamak mümkün değildir.” Hesap Uzmanları Kurulu Danışma Komisyonu, alacaktan vazgeçilmesine dair özel bir belge düzeni olamayacağını, ancak olayın gerçeği yansıtması gerektiği yönünde karar almıştır.

Sulh yolu ile alacaktan vazgeçme herhangi bir şekilde tabi olmamakla birlikte kanımızca sulh yolu ile vazgeçilen alacak için taraflar arasında yapılan sulhnamenin mahkeme huzurunda yapılması, inceleme elemanlarınca muvazaa iddiası ihtimalini azaltacaktır. Zira mahkeme huzurunda yapılan sulh

sonucu vazgeçilen alacakların zarar olarak kaydedilmesi halinde fazla katı davranış benimseyemeyen idare, V.U.K.'nın 322'nci maddesinde yer alan sarıh hükme rağmen, karşılıklı anlaşma ile tamamen veya kısmen tahsilinden vazgeçilen alacakların, bu hususun taraflar arasında teati edilmiş mektuplar veya imzalanmış sözleşmelerle ispatlandığı ve hatta borçlunun defterlerine VUK'nun 324'ncü maddesinde öngörülen şekilde hasılat yazıldığı hallerde dahi, değersiz alacak sayılmasını kolay kolay kabul etmemek temayülündedir.⁽⁴⁾

Vazgeçilen alacak için borçluya tanınan üç yıllık süre, borçlu kayıtlarında karşılık hesabı açılmamış olsa bile geçerlidir. Dolayısı ile borçlu kayıtlarında karşılık hesabı açılmasa bile üç yıl geçmedikçe ödenmesi yükümlülüğü ortadan kalkan kısım kâr olarak kabul edilemez.⁽⁵⁾

Danıştay bu tür durumlarda düzenlenen ibranamenin kanaat verici bir vesika olduğu, peşin tahsil edilen kısmın dışında kalan tutarın gider olarak kaydına kanunen aykırılık bulunmadığına karar vermiştir.⁽⁶⁾

Vazgeçilen alacak uygulamasında özellik arzeden hususlara aşağıda değinilmektedir.

2.1- Konkordato sonucu alınmasından vazgeçilen alacaklar, alacaklı açısından değersiz alacaktır.

Resmitenzilat konkordatosu sonucu alacaklılar borçluya karşı alacaklarının belli bir yüzdesinden feragat ederler ve borçlu, borçlarının konkordatoda kabul edilen kısmını ödemekle borçlarının tamamından kurtulur. Buna göre, konkordato sonucu alacaklıların borçludan olan alacakları iki kısma ayrılmaktadır;

- Tahsilinden vazgeçilen (feragat edilen) alacak kısmı,
- Tahsil edilen alacak kısmı

VUK'nun 322.maddesinde, kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline artık imkan kalmayan alacaklar değersiz alacak olarak nitelendirilmekte ve bu alacakların mukayyet değerleriyle zarar olarak kaydedilecekleri belirtilmektedir. Konkordato anlaşmasının belirtilen maddede geçen "kanaat verici vesika" kapsamına gireceği konusunda uygulamada görüş birliği vardır. Bu durumda, konkordato sonucu tahsilinden vazgeçilen alacak kısmı alacaklılar açısından "değersiz alacak"tır. Alacağın bu kısmı mukayyet değeriyle zarar olarak sonuç hesaplarına intikal ettirilir. Söz konusu alacak daha önce icra veya iflas safhasına intikal etmiş ve bu nedenle de karşılık ayrılmışsa, konkordatonun kesinleşmesi üzerine karşılık hesapları iptal edilerek, alacak doğrudan zarar olarak kaydedilmelidir.

Konkordato sonucu tahsil edilen (veya edilcek olan) alacak kısmı (veya kısımları) ise normal bir alacak gibi işleme tabi tutulacaktır. Bu alacağın herhangi bir şekilde karşılık hesaplarına intikal ettirilmesi veya doğrudan zarar olarak kaydedilmesi söz konusu değildir. Bu alacağa ilişkin olarak daha önce bir icra veya iflas takibine başlanmış ve bu nedenle alacağa ilişkin bir karşılık ayrılmış olabilir. Konkordatonun kesinleşmesiyle birlikte sözkonusu karşılığın iptal edilerek, gelir olarak kaydedilmesi gerekmektedir.

Örnek 1:

Meltem A.Ş., (A) A.Ş.'ne 40.000.000.000.-TL, (B) A.Ş.'ne 10.000.000.000.-TL ve (C) Ltd.Şti.'ne 20.000.000.000.-TL borçlu bulunmaktadır. (A) A.Ş., Meltem A.Ş.'nin borcunu zamanında ödememesi üzerine 25.01.1999 tarihinde icra takibine başvurmuş ve aynı alacak içinde 31.12.1999 tarihinde karşılık ayırmış ve gider olarak sonuç hesaplarına intikal ettirmiştir. İcra takibi devam

ederken borçlu Meltem A.Ş. 10.10.1999 tarihinde icra tetkik merciine başvuruda bulunarak konkordato teklif etmiştir. Konkordato süreci bu şekilde işlemeye başlamış ve 10.02.2000 tarihinde konkordato kararı kesinleşmiştir. Konkordato anlaşmasında , Meltem A.Ş., (B) A.Ş. ve (C) Ltd. Şti.'nin borçlarının yüzde ellisini ödemek suretiyle borçlarından kurtulacağı hususu yer almıştır.

Bu durumda (A) A.Ş.'nin, (B) A.Ş.'nin ve (C) Ltd. Şti.'nin söz konusu alacaklarına ilişkin olarak vergisel anlamda yapmaları gereken işlemler şunlardır

(A)A.Ş.:

(A) A.Ş. alacağın tamamı için 31.12.1999 tarihinde karşılık ayırmıştır. Konkordato anlaşması ise 10.02.2000 tarihinde kesinleşmiştir. Bu anlaşmaya göre (A) A.Ş., Meltem A.Ş.'nden olan 40.000.000.000.-TL tutarındaki alacağının 20.000.000.000.-TL'ndan vazgeçmiş , kalan 20.000.000.000.-TL'nı ise tahsil etmiştir.

— Alacağın tamamı için 31.12.1999 tarihinde karşılık ayırmış ve gider olarak kaydetmiştir. Konkordato anlaşması ise 10.02.2000 tarihinde kesinleşmiştir. Bu anlaşmaya göre (A) A.Ş., Meltem A.Ş.'nden olan 40.000.000.000.-TL tutarındaki alacağının 20.000.000.000.-TL'ndan vazgeçmiş, kalan 20.000.000.000.-TL'nı ise ileriki tarihlerde tahsil edilecektir. Bu durumda (A) A.Ş. 'nin

— Alacağın tamamı için ayrılan 40.000.000.000.-TL tutarındaki karşılık iptal edilmeli ve gelir olarak kaydedilmelidir.

— Alacağın vazgeçilen kısmı olan 20.000.000.000.-TL “değersiz alacak” haline geldiğinden doğrudan gider olarak kaydedilmelidir.

(A) A.Ş.'nin bu işlemlere ilişkin olarak yapmasa gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

— *Şüpheli Hale Gelen Alacağı İlişkin Olarak Karşılık Ayrılması*

25.01.1999	
128 Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı	40.000.000.000.-TL
120 Alıcılar Hesabı	40.000.000.000.-TL
31.12.1999	
654 Karşılık Giderleri Hesabı	40.000.000.000.-TL
129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabı	40.000.000.000.-TL
/	
31.12.1999	
690 Dönem Kar veya Zararı Hesabı	40.000.000.000.-TL

654 Karşılık Giderleri Hesabı

40.000.000.000.-TL

_____ / _____

— Alacağın Bir Kısımının Değersiz Alacak Haline Gelmesi

_____ 25.01.1999 _____

120 Alıcılar Hesabı 40.000.000.000.-TL

128 Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı 40.000.000.000.-TL

_____ 10.02.2000 _____

129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabı 40.000.000.000.-TL

644 Konusu Kalmayan karşılıklar Hesabı 40.000.000.000.-TL

_____ 10.02.2000 _____

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı 20.000.000.000.-TL

120 Alıcılar Hesabı 20.000.000.000.TL

_____ 31.12.2000 _____

644 Konusu Kalmayan karşılıklar Hesabı 40.000.000.000.-TL

690 Dönem Kar veya Zararı Hesabı 40.000.000.000.-TL

_____ 31.12.2000 _____

690 Dönem Kar veya Zararı Hesabı 20.000.000.000.-TL

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı 20.000.000.000.-TL

_____ / _____

(B) A.Ş. :

(B) A.Ş. konkordato süreci içerisinde, Meltem A.Ş.'nden alacağına ilişkin konkordato tutanağını imzalamıştır. (B) A.Ş., Meltem A.Ş.'nden olan 10.000.000.000.-TL alacağına ilişkin olarak şu şekilde işlem yapacaktır.

— Alacağın vazgeçilen kısmı olan 5.000.000.000.-TL “değersiz alacak” haline geldiğinden doğrudan gider olarak kaydedilmelidir. Alacağın tahsil edilen 5.00.000.000.-TL (veya edilecek) kısmı ise normal bir alacak haline gelmektedir.

(B) A.Ş.'nin bu işlemlere ilişkin yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

— Alacağın Bir Kısımının Değersiz Alacak Haline Gelmesi

_____ 10.02.2000 _____

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı 5.000.000.000.-TL

120 Alıcılar Hesabı 5.000.000.000.-TL

_____ / _____

_____ 31.12.2000 _____

690 Dönem Kar veya Zararı Hesabı 5.000.000.000.-TL

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı 5.000.000.000.-TL

_____ / _____

(C) Ltd. Şti.

(C) Limited Şirketi'nin bu işlemlere karşı olarak yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

— Alacağın Bir Kısımının Değersiz Alacak Haline Gelmesi

_____ 10.02.2000 _____

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı 10.000.000.000.-TL

120 Alıcılar Hesabı 10.000.000.000.-TL

_____ 10.02.2000 _____

690 Dönem Kar veya Zararı Hesabı 10.000.000.000.-TL

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı 10.000.000.000.-TL

_____ / _____

2.2- Vade Konkordatosunda Alacak Tam Olarak Tahsil Edileceğinden Alacağı İlişkin Herhangi Bir Karşılık Ayrılması Veya Alacağın Doğrudan Zarar Olarak Kaydedilmesi Mümkün Değildir.

Borçlu ile alacaklılar arasında yapılan bir konkordatoyla, borçluya vade tanınır. Bu şekilde yapılan konkordato, "vade konkordatosu"dur. Bu konkordatoda alacaklıların vazgeçtiği herhangi bir alacak kısmı yoktur. Alacaklılar, alacaklarının tamamını ileriki bir tarihte (kendilerinin borçluya

tanıdıkları vadede) tahsil edeceklerdir. Bu nedenle alacaklılar tarafından gerek alacaklarına ilişkin karşılık ayrılması, gerekse alacakların doğrudan zarar kaydı mümkün değildir.

2.3- Konkordato Sonucu Alacaklılar Tarafından Feragat Edilen Alacak Kısımları Borçlu Açısından Vazgeçilen Alacak Hükmündedir.

Tenzilat konkordatosu sonucu, alacaklılar alacaklarının bir kısmının tahsilinden vazgeçmekle, borçluda tahsilinden vazgeçilen alacak kısımları kadar borç ödeme yükümlülüğünden kurtulmaktadır. Alacaklılarca tahsilinden vazgeçilen bu kısmı borçlunun defterlerinde özel bir karşılık hesabına alınacak ve bu hesabın muhteviyatı alaktan vazgeçildiği yılın sonundan başlayarak üç yıl içinde zararlar itfa olunmadığı taktirde kâr hesabına nakledilecektir. Buna göre, borçlu alacaklılarca tahsilinden vazgeçilen alacak kısımlarını bu maddeye göre işleme tabi tutulacaktır.

Vazgeçilen alacakların borçlu yönünden kâra alınması bakımından bekleme süresi, normal olarak üç yıl olmakla birlikte, daha önce işin terki, ölüm, kurumlarda devir hallerinde, ölüm veya devir tarihinde üç yıllık süreye bakılmaksızın ölüm veya devir tarihinde kâra intikal ettirilir.

Örnek – 2 :

Bora A.Ş. müşterilerinden (Z) Ltd.Şti.'nden olan 10.000.000.000.-TL senetsiz alacağını 5.000.000.000.-TL kısmını 10.05.1999 tarihli konkordato yolu ile talep etmekten vazgeçmiştir.

Bora A.Ş.'nin kayıtları :

_____ 10.05.1999 _____

689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar

Hesabı 5.000.000.000.-

120 Alıcılar Hesabı 5.000.000.000.-

Açıklama: Konkordato yolu ile (Z) Ltd.Şti.'den vazgeçilen alacağa ilişkin kayıt

_____ / _____

(Z) Ltd.Şti.'nin Kaydı;

10.05.1999

320 Satıcılar Hesabı 5.000.000.000.-

549 Özel Fonlar Hesabı 5.000.000.000.-

Açıklama: (A) A.Ş.'ne ödenmeyecek olan borcun kaydı

_____ / _____

(Z) Ltd.Şti. konkordatonu kesinleştirdiği (alacağın vazgeçilen alacak haline geldiği tarihi takip eden üç yıl içinde bu tutar zararlar mahsup edilmez ise, üçüncü yılın sonunda tutarın dönem matrahına ilave edilmesi gerekmektedir.

	31.12.2002	
549 Özel Fonlar Hesabı	5.000.000.000.-	
679 Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar	5.000.000.000.-	

Açıklama : Zararlar mahsup edilmeyen vazgeçilen borca ilişkin gelir kaydı

	31.12.2002	
679 Diğer Olağandışı Gelir ve Kârlar Hesabı	5.000.000.000.-	
690 Dönem Kâr veya Zararı Hesabı	5.000.000.000.-	

Açıklama : Dönem Kâr Zararına İntikal Kaydı

/

3- Değersiz ve Vazgeçilen Alacaklara İlişkin Danıştay Kararları ve Murtezalar

Değersiz alacak uygulamasına ilişkin olarak Danıştay'a yansıyan uyuşmazlıklarda, Danıştay tarafından verilen kararlar ve Maliye Bakanlığı tarafından olayına özgü olarak verilen muktezalardan bazılarının özeti aşağıda yer almaktadır.

"İflas masasına müracaat etmek, alacağın değersiz sayılmasına engel bir konu değildir. (Danıştay Dördüncü Daire, Tarih:30.01.1961, Esas No:1958/2818, Karar No:1961/250.)"

"Aciz vesikasına bağlanan alacaklar değersiz alacak olarak kabul edilmez (Danıştay Dördüncü Daire, tarih: 10.01.1984, Esas No:1985/8216 Karar No:1984/98):"

"Ticari ilişkiden doğmayan alacaklar için aciz belgesine dayanılarak bu alacakları değersiz alacak addedip zarar kaydetmek mümkün değildir. (Danıştay 4.Daire, tarih: 30.04.1975, Esas No: 1974/1129, Karar No: 1975/ 1545):"

"Konkordato ilanından sonra borçlu ile yapılan ibraname ile alınmasından vazgeçilen alacak, değersiz alacak olarak işlem görür (Danıştay Dördüncü Daire, Tarih: 20.11.1984, Esas No: 1984/5259, Karar No: 19084/ 4206)"

"Konkordato dolayısıyla ibra edilen alacak, değersiz alacak kabul edilebilir (Danıştay Dördüncü Daire, Tarih :21.10.1985, Esas No:1982/6564 Karar No:1986/2643)"

“10 senedir tahsil edilemeyen ve borçlunun adres ve akibeti bilinmeyen alacaklar değersiz alacaklardır. (Danıştay Dördüncü Daire, Tarih: 23.03.1966, Esas No:1962/3531, Karar No:1966/1455)”

“Bir kazai hüküm veya aciz vesikası bulunmadan sadece takibatın sonuçsuz kalması alacağı değersiz kılmaz (Danıştay Dördüncü Daire Tarih: 17.10.1978, Esas No:1977/2400, Karar No:1978/2938)”

“Alacağın borçludan arandığına ilişkin, mükellef tarafından herhangi bir belge ibraz edilmemesi halinde, bu alacak değersiz alacak kabul edilmez (Danıştay Onüçüncü Daire Tarih; 22.05.1974 Esas No:1973/4033, Karar No:1974/2253).”

“İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline imkan kalmayan alacaklarını gider yazabilirler (Danıştay Dördüncü Daire, Tarih: 21.01.1987, Esas No: 1985/5612, Karar No:1987/266)”

“Tahsiline imkan olmadığı kanaat verici bir vesika ile tevsik ve tensip edilen alacakların, işletme hesabı esasında defter tutan mükellefçe ilgili yılda gider yazılması ve artan kısmının ise müteakip yılda mahsup konusu yapılmasında yasaya aykırılık bulunmamaktadır (Danıştay Dördüncü Daire, Tarih: 21.04.1978, Esas No: 1985/ 5602, Karar No:1987/265).”

“Kollektif şirket ortaklarından birinin sermaye payını diğer ortaklara devretmesi nedeniyle, kollektif şirketin bu eski ortak olan alacağından vazgeçmesi değersiz alacak esasında işlem yapma imkanını vermez (Danıştay Dördüncü Daire, Tarih;1980, Esas No:1979/161, Karar No:1980-1529)”

“Kollektif şirketin bir ortağının şirketten ayrılması nedeniyle, ortağın sermaye payı ve tüm hakları karşılığında, şirketin ayrılan ortak olan ve vazgeçilen alacağının, değersiz alacak olarak kabulü mümkün değildir. (Danıştay Dördüncü Daire, Tarih:06.05.1980, Esas No:1979/159, Karar No:1980/1528).”

“Aciz vesikasına dayanılarak bir alacağın değersiz alacak olarak kabulüne olanak yoktur. Bu tür alacaklar ancak karşılık ayırmak suretiyle amorti edilebilir (Maliye Bakanlığı Muktezası, Tarih: 31.03.1975, sayı 9.24458-32341/18318).”

“Zarar mahsubu, vazgeçilen alacak yerine diğer karlardan (örneğin menkul sermaye iradından) yapılmaz (Danıştay Dördüncü Daire Tarih:19.10.1972, Esas No:1969/1472, Karar No:1972/5788)”

“Vazgeçilen alacak için borçluya tanınan üç yıllık süre, borçlu kayıtlarında karşılık hesabı açılmamış olsa bile geçerlidir. Dolayısıyla borçlu kayıtlarında karşılık hesabı açılmaz ise bile üç yıl geçmedikçe ödenmesi yükümlülüğü ortadan kalkan kısım kar olarak kabul edilmez (Danıştay Dördüncü Daire Tarih; 13.02.1973, Esas No:1971/6636, Karar No: 1973/524)”

4- GENEL DEĞERLENDİRME

İşletmelerin mal veya hizmet satışlarının çoğunlukla vadeli olarak gerçekleştirildiği ticari hayata alıcıların, borçlarını ödeme güçlüğüne düşmeleri alacaklı işletmelerin bu suretle şüpheli hale gelen alacaklarını talip ederken kanuni haklarının kaybolmaması için, vergi kanunlarında mevcut olan şüpheli, değersiz alacak uygulamalarına dikkat etme zorunluluğunu daha da önemli hale getirmiştir.

V.U.K.'nın 322 ve 324.maddelerinde düzenlenen değersiz ve vazgeçilen alacaklara ilişkin esaslar, dönem sonu işlemlerinde dönem kârının doğru olarak tespiti açısından üzerinde dikkatle durulması gereken müesseselerdir.

Dipnotlar

- (1) Danıştay Dördüncü Dairesi'nin; 21.01.1987 Tarih, 1985/5612 Esas ve 1987/266 Sayılı Kararı.
- (2) Danıştay Dördüncü Dairesi'nin 25.11.1976 Tarih, 1976/1927, Esas ve 1976/3085 Sayılı Kararı
- (3) AKYOL M.Emin- KÜÇÜK Muzaffer, a.g.e, S.128/14-15
- ((4) AKYOL M.Emin-KÜÇÜK Muzaffer, s.128/14
- (5) Danıştay Dördüncü Dairesi'nin 26.8.1973 Tarih,1970/ 2715 Esas, 1973/3696 Sayılı Kararı
- (6) Danıştay Dördüncü Dairesi'nin 10.1.1984 Tarih ve 1982/8216 Esas ve 1984/98 Sayılı Kararı